

- роботи з учнями шкіл-інтернатів для дітей-сиріт, та дітей, які залишилися без піклування батьків. К.: Стилос, 1997. 311 с.
7. Косенко В. А. Специфіка навчально-виховної роботи в закладах інтернатного типу. *Науковий вісник ПДПУ імені К. Д. Ушинського*: зб. наук. пр. Одеса, 2009. Спец. випуск (Ч. II). С. 48-54.
8. Кравець В. П., Кікенеджі О. М., Кізь О. Б. Збереження репродуктивного здоров'я вихованців інтернатних закладів: навч.-метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2002. 180 с.

Лозинська М. П.
магістрантка групи змІО-11
факультету педагогіки та психології
ТНПУ імені В. Гнатюка
Науковий керівник
Поліщук В. А., д. п. н., професор

ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ ПОБУТОВИХ НАВИЧОК ОСОБИСТОЇ ГІГІЄНИ РОТОВОЇ ПОРОЖНИНИ У ДІТЕЙ ІЗ ФІЗИЧНИМИ ТА КОМПЛЕКСНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку корекційної освіти актуальною є проблема навчання та виховання дітей з різноманітними вадами та порушеннями їх фізичного чи психічного здоров'я, розробка технологій та науково обґрунтованих методик корекційно-реабілітаційної роботи. Державна статистика МОЗ України констатує факти, що в останні роки відбувається суттєве зростання кількості дітей з порушеннями розумового розвитку і їм, відповідно, необхідно надавати кваліфіковану психолого-педагогічну допомогу, супровід. Важливим аспектом є формування соціально-побутових навичок у цієї категорії дітей, що сприяє їх соціальній адаптації та слугує основою для розвитку їх трудової діяльності.

Метою статті є висвітлення поетапності дій під час формування навичок особистої гігієни за ротовою порожниною, самообслуговування у дітей з інтелектуальними та комплексними порушеннями.

Виклад основного матеріалу. Дитина з інвалідністю – це

ТНПУ MAGISTERIUM

особа віком до 18 років (повноліття) зі стійким розладом функцій організму. У такої особи виникають труднощі при взаємодії із навколишнім середовищем, може призводити до обмеження її життєдіяльності. Держава зобов'язана забезпечити її соціальний захист, створити такі умови, щоб особа з інвалідністю не відчувала себе іншою, всі права були на рівні для рівних. Серед причин інвалідності у дітей:

- на I місці – вроджені аномалії, деформації та хромосомні порушення;

- на II місці – хвороби центральної нервової системи;

- на III місці – розлади психіки й поведінки.

За видами розрізняють вроджену та набуту інвалідність.

Вроджена інвалідність є результатом порушення внутрішньоутробного розвитку плоду, а також родовою травмою.

Набута інвалідність виникає в пізньому періоді після народження в результаті хвороби або травми. Великий ризик набуття інвалідності припадає від народження до трьох років.

Збільшення кількості народження дітей із порушеннями в розвитку не лише проблема українського населення, але глобального масштабу в цілому. Рівень підтримки, гуманізм та терпимість у ставленні до дітей з особливими потребами, можливість надати їм доступну та якісну освіту – показники ступеня розвитку суспільства, в якому вони живуть.

На сьогоднішній день, наше суспільство перебуває у постійному русі, хаосі. Еволюція ставлення соціуму до людей із певними фізичними чи психічними порушеннями перебуває на стадії розвитку, а особливо в Україні. Багато країн нас випереджають щонайменше на 15-20 років. На сьогоднішній час, Україна буквально зробила перші кроки на «свіже повітря». Зараз можна чути окремі думки, що людей із порушеннями стало дуже багато. Звісно, що багато, але вони були завжди, просто рідні боялися осуду оточуючих, боялися неприйняття суспільства, цькування. Тому вони вирішували проблему на тому рівні, який був їм доступний – по мірі можливостей не виходити зайвий раз людям на очі.

Хоча сьогодні XXI століття, проте, ще багато є людей, які не сприймають людей з інвалідністю, не бажають перебувати з ними у будь-якому контакті, оскільки їхнє незнання породжує страх,

ТНПУ MAGISTERIUM

що ця «інакшість» передається, як будь-яке інфекційне захворювання. Таких випадків неприйняття є доволі багато і перше, де батьки таких дітей зустрічаються з таким несприйняттям – це дитячі майданчики, дитячі садочки, школи, розважальні комплекси та ін.

Якщо проаналізувати розвиток інклюзивної освіти в цілому в Україні, то питання інтеграції дітей із особливими потребами у суспільство поступово почало рухатись. Діти з особливими освітніми потребами мають можливість отримувати освіту на рівні з іншими дітьми, можуть перебувати у класах, де навчаються діти з нормо-типовими можливостями. Тобто процес соціалізації таких дітей перебуває на стадії всебічного розвитку.

За даними Київської міської психолого-медико-педагогічної консультації (2009/2010 н. р.) у м. Києві загальна кількість дітей шкільного віку становила 380521 (67,2%) осіб, з них із вадами мовлення – 8368 (10%) осіб, з психоневрологічними порушеннями – 1320 (1,6%) осіб, із ЗПР – 740 (0,9%) осіб [1; 2].

Згідно інформаційного звіту про роботу Київської міської ПМПК за 2010-2011 рік загальна кількість дітей шкільного віку у місті – 361537 (63%) осіб, з них із вадами мовлення – 9155 (12%) осіб, із ЗПР – 472 (0,6%) осіб, з психоневрологічними порушеннями – 229 (1,6%) осіб [1; 2].

Вихователь формує зацікавленість у діяльності, закладає початкові навички в праці, привчає працювати самостійно, усвідомлено, цілеспрямовано, виховує вміння спільно працювати разом з іншими дітьми й дорослими, помічати дії сусіда. Дорослий стимулює активне спілкування, виконання дій зі старшими, один з одним, самостійно. Велике педагогічне значення на заняттях мають розумові й фізичні зусилля, які дитина витрачає при виконанні дій. Самообслуговування сприяє розв'язанню важливих завдань, розвиткові передумов до оволодіння простою, повсякденною діяльністю і активізації мовної, розумової праці, формування зацікавленості до власних трудових умінь і навичок [1].

Із власних спостережень, а також досвідом роботи у спеціальному закладі, де навчаються діти з інтелектуальними порушеннями різної складності, комплексними порушеннями можна сказати, що навички самообслуговування погано

ТНПУ MAGISTERIUM

сформовані у школярів молодших класів віком від 6 до 10-ти років. Бувають випадки повної відсутності навиків у тій чи іншій трудовій діяльності. Якщо дитина із типовим розвитком може навчитись за 1, 2, 3 рази відпрацювання певних практичних дій, то у дитини з інтелектуальними порушеннями засвоєння навчального, практичного матеріалу значно уповільнюється, працездатність занижена. Але такі аргументи не мають зупиняти у досягненні певної мети та цілей.

Розглянемо, наприклад, формування навиків особистої гігієни, а саме догляд за ротовою порожниною. Особа, яка здійснює навчання дитини із атиповим розвитком повинна розуміти, що дія чищення зубів складається із ряду дрібних дій, на які ми навіть не звертаємо уваги, але такі дії теж вимагають дотримання певної інструкції.

Місце, де чистять зуби: убиральня.

1. Іване, ідемо до убиральні чистити зуби. Ми думаємо, що дитина має встати і виконати те, що ми сказали, але не так все просто. Моделюємо ситуацію та розбираємо детально:

1.1. Якщо дитина сидить, то вона має встати, підняти ногу та зробити крок, повторити такі дії, до поки не зустрине перешкоду (двері). Підняти руку до рівня дверної ручки, поставити руку на дверну ручку, затиснути дверну ручку в долоні руки, стиснувши в руці опустити дверну ручку до низу, потягнути дверну ручку у напрямку до себе, відкрити двері, розслабити руку, відпустити дверну ручку, забрати руку до себе, підняти ногу догори, зробити кроки вперед (підійти до умивальника). Якщо ми хочемо зачинити двері за собою, то потрібно знову всі ті дії виконати. Зауважмо, скільки всього потрібно робити дитині, щоб лише зайти до кімнати, де потрібно чистити зуби. Дорослі не замислюються над тим, що до кожної дії, дитині з атиповим розвитком потрібно подати чітку, коротку інструкцію, яка має подавати сигнал мозку, щоб ті чи інші частини тіла правильно функціонували [1; 2; 3].

Підготовка інвентарю до чищення зубів (зубна паста).

2.1. Дитина стоїть біля умивальника. Наступні рухи дитини мають бути спрямовані на те, щоб особа із обмеженими можливостями змогла правильно підготувати засоби особистої гігієни до повноцінного їх застосування. Підняти руку до того

ТНПУ MAGISTERIUM

рівня, де лежить зубна паста, розтулити пальці руки, покласти руку на тюбик пасти, стиснути пальці, щоб захопити у середину долоні тюбик, підняти руку із зубною пастою до рівня середини живота. Увага, інструкція ускладнюється, нам потрібно задіяти другу руку і злагодити їхню спільну роботу. Вільною рукою потрібно дотягнутися до корка зубної пасти, захватити його двома-трьома пальцями (великий, вказівний, середній), щільно затиснути пальцями корок, прокрутити зап'ястям руки у напрямку проти годинникової стрілки допоки не відкриється тюбик, відкласти корок в сторону на якийсь предмет. Всі маніпуляції із зубною пастою проведені, за умови, якщо цю пасту вже використовували і вона не має захисної плівочки, алюмінієвої пластинки на тюбику. Якщо вона нова, то виникають нові труднощі, які теж вимагають виконання певних дій [1; 2].

2.2. Приготування зубної щітки.

Рукою, що щойно звільнилася потрібно дотягнутись до зубної щітки, розжати пальці, доторкнутись до щітки стороною відкритої долоні, замкнути пальці так, щоб охопити зубну щітку в руку, у зажатому стані підносимо руку до рівня середини живота паралельно руці із тюбиком зубної пасти, руку із зубною пастою підносимо над ворсистю частиною зубної щітки відстанню 0,5 см. Поступово натиснути на тюбик, витиснути горошину зубної пасти на щітку, відкласти зубну пасту в сторону на якийсь предмет (умивальник, поличка) [1; 2].

2.3. Підготовка стаканчика із водою.

Рукою, що звільнилась потрібно дотягнутись до місця, де стоїть стаканчик, охопити пальцями (великий палець, вказівний та середній) стаканчик, притиснути пальці до стінки стаканчика, щоб він не впав, опустити чи підняти посудину в умивальник, так, щоб струмінь води потрапляв в стаканчик, розслабити пальці, відпустити стаканчик із пальців, підняти руку до головок, що на крані, поставити відкриті пальці на головки крану, стиснути її в пальцях, прокрутити голівку проти годинникової стрілки, чекати поки не набереться відповідний об'єм води в стаканчик, покрутити зап'ястям руки в напрямку за годинниковою стрілкою (закрити кран), відпустити голівку регулювання напору води, опустити руку до країв, вушка або середини стакана із водою, схопити його рукою, піднести його до

ТНПУ MAGISTERIUM

рота, відкрити рот, перехилити стаканчик, щоб набрати води в рот, закрити рот, руку із стаканчиком відвести в бік, поставити стакан на поличку, сполоснути від рештки їжі, відкрити рот, виплюнути воду. Можна просто занурити зубну щітку у воду і приступати до чистки ротової порожнини [1; 2].

3. Процес чищення зубів.

Дитину варто вчити правильно чистити зуби, бо її важко навчити, а часу для перенавчання нема. Тому потрібно використовувати правильну техніку чищення зубів одразу.

3.1 Піднести зубну щітку до рота, відкрити уста, покласти зубну щітку ворсистю частиною до зубів, проводимо поступово зубною щіткою уверх / вниз по зубах, щоб видалялись рештки їжі між зубами, чищення жувальної частини зубів, спльовування зубної пасти в умивальник, піднесення стаканчика до рота, відкрити рот, перехилити стаканчик із водою, взяти глоток води, закрити рот щільно, відставити в сторону стаканчик, сполоснути ротову порожнину, відкрити рот, нахилитись над умивальником, сплюнути воду. За потреби повторити дії щодо полоскання ротової порожнини. Перехилити стаканчик із водою, що залишилась, вилити воду із стаканчика в умивальник, покласти його на визначене місце, розслабити пальці, забрати руку до головок від крана із водою, покрутити головки крана проти годинникової стрілки. Зубну щітку, що в другій руці потрібно опустити під струмінь із водою, ополоскати ворсисту частину зубної щітки від зубної пасти, що залишилась на ній, покрутити головку за годинниковою стрілкою, розслабити руку та забрати її із крану [1; 2].

3.2. Тепер потрібно прибрати інший інвентар. Тюбик із зубною пастою залишився відкритим. Потрібно однією рукою дотягнутись до тюбика, захватити його в долоню, піднести до рівня середини живота, іншою рукою дотягнутись до корка, взяти його трьома-двома пальцями, стиснути та відправити до тюбика, щоб закрутити його. Тут треба бути зосередженим, щоб дитина змогла правильно прикласти корок на різьбу зубної пасти. Якщо нанизали корок на різьбу, потрібно прокрутити в напрямку за годинниковою стрілкою, рукою робимо рух у напрямку визначеного місця, де має стояти зубна паста, відпускаємо її з руки [1; 2].

4. Вихід із вбиральні.

Повертаємось у напрямку до дверей, робимо потрібну кількість кроків, піднімаємо руку до клямки, ставимо руку на клямку, робимо захват клямки пальцями, стискаємо і одночасно пригинаємо до низу, відштовхуємо двері вперед, робимо крок (два) вперед, повертаємось назад, міняємо руку, підносимо її до клямки, охоплюємо її пальцями, стискаємо клямку в руці, відштовхуємо двері у напрямку від себе, прижимаємо клямку до низу, відпускаємо її. Повертаємось і йдемо до визначеного місця [1; 2; 3].

В залежності від людини може бути декілька варіантів послідовності дій підготовки і відтворення процесу догляду за ротовою порожниною. Важливо пам'ятати, що коли ми вчимо когось, то поетапне відпрацювання цих чи інших дій має відбуватись кожного разу за одним і тим самим сценарієм.

Висновок. Батьки, педагогічні працівники, які працюють із дітьми з особливими освітніми потребами повинні добре розуміти, те що для нас є очевидним, для інших може бути космосом і далеко недосяжним, але саме з допомогою дорослого, плідною працею і постійною турботою можна досягти хорошого результату у формуванні елементарних соціально-побутових навиків у дітей із тими чи іншими порушеннями. Для кращого розуміння як відбувається процес формування прищеплення практичних навиків, потрібно спробувати поставити себе на місце дитини, уподібнитись за можливостями до тої дитини, яку потрібно навчити і апробувати практичний матеріал на собі. Це дозволить дорослому проаналізувати правильність подання інформації дитині, чи добре вибудована схема послідовності практичних дій.

У даній статті відтворено поетапність дій формування навиків самообслуговування щодо здійснення гігієни ротової порожнини. Ми бачимо, що є багато «дрібних» команд, які потрібно виконувати і якщо хоч одна із них не виконається, то зупиняється весь процес. Варто наголосити, що дорослий має бути «поводарем» дитини, озвучувати наступний крок. Якщо дитина зупинилась, то дати підказку. Наприклад: «витисни зубну пасту на щітку», а в цей час дитина тримає в одній руці зубну щітку, в другій руці зубну пасту і ніякого реагування на ваше звернення

ТНПУ
MAGISTERIUM

нема. Слід ще раз повторити завдання, але якщо і надалі не відбуваються ніякі дії з боку дитини, то ви берете її руку і підводите в сторону зубної щітки, різьба тюрбика щоб була 0,3-0,5 см. над ворсистою частиною зубної щітки. Таким чином це слугує підказкою для дитини, що вона має витиснути зубну пасту. Кожна людина щонайменше навик особистої гігієни ротової порожнини використовує двічі на день.

Робота педагогів, а також батьків має бути спрямована на те, щоб максимально навчити дитину виконувати елементарні дії, з якими вона стикатиметься кожного дня та які є базовими для забезпечення її нормального функціонування.

Список використаних джерел:

1. Максименко Н. Виховання навичок самообслуговування, праці в дошкільників з порушенням слуху. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32307694.pdf>.
2. Галецька Ю. В. Дослідження сформованості навичок особистої гігієни у дітей з помірними та тяжким ступенем інтелектуального порушення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Київ. 2019.
3. Швайка. Л. А. Організація трудової діяльності в дитячому садку. Х.: вид. група Основа 2, 2008. 187 с.

Лісова Л. А.
магістрантка групи мСАГ-11
факультет педагогіки і психології
ТНПУ імені В. Гнатюка
Науковий керівник:
Горішна Н. М., к. п. н., доцент

**ЗМІСТ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З
ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ**

Актуальність теми дослідження. Серед найбільш цікавих і загадкових явищ природи дитяча обдарованість традиційно посідає одне з провідних місць. Проблеми її сутнісних характеристик, засобів діагностики, технологій розвитку хвилюють філософів, педагогів, психологів досить тривалий час.